

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІ
АРХЕОЛОГИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ОРТАЛЫҒЫ

АРХЕОЛОГИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ОРТАЛЫҒЫНЫҢ 20 ЖЫЛДЫҒЫНА ОРАЙ
«ТҮРКІСТАН АЙМАҒЫНДАҒЫ АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ
ЕСКЕРТКІШТЕРДІҢ САБАҚТАСТЫҒЫ»
АТТЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛДАРЫ
24 ақпан 2017 ж.

ARKEOLOJİ ARAŞTIRMA MERKEZİNİN 20. YILI MÜNASEBETİYLE
“TÜRKİSTAN BÖLGESİNDEKİ ARKEOLOJİK ESERLERİN SÜREKLİLİĞİ”
ULUSLARARASI KONFERANS BİLDİRİLERİ
24 Şubat 2017 y.

МАТЕРИАЛЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
«ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ПАМЯТНИКОВ
ТУРКЕСТАНСКОГО ОАЗИСА»
ПОСВЯЩЕННОЙ 20-ЛЕТИЮ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО
ЦЕНТРА АРХЕОЛОГИИ
24 февраля 2017 г.

PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
"THE CONTINUITY OF THE ARCHAEOLOGICAL MONUMENTS
OF THE TURKESTAN OASIS"
DEVOTED TO THE 20TH ANNIVERSARY OF THE
SCIENTIFIC RESEARCH CENTER OF ARCHAEOLOGY
24 february 2017

УДК 902/904
ББК 63.4
Т 89

АҚЫЛДАСТАР АЛҚАСЫ:

профессор У.С.Абдибеков, профессор М.Куталмыш,
профессор Т.П.Раимбердиев, профессор С.Ж.Жолдасбаев., профессор М.Б.Қожа

ҰЙЫМДАСТЫРУ АЛҚАСЫ:

К.М.Жетібаев (төраға), М.Қ.Тұяқбаев, М.М.Бахтыбаев (жауапты хатшы),
С.С.Мургабаев, Л.Ж.Малдыбекова, Қ.С.Арынов, М.Қ.Амантуров,
Б.Сиздиқов, М.Гурсой

Т 89

«Түркістан аймағындағы археологиялық ескерткіштердің сабақтастығы»: Халықаралық ғылыми конференция материалдары. Материалы международной научной конференции «Преемственность археологических памятников Туркестанского оазиса». – Түркістан: ИП «Сейт», 2017. – 305 бет.

ISBN 978-601-243-831-4

Бұл жинаққа Археология ғылыми-зерттеу орталығының 20 жылдығына орай ұйымдастырылған «Түркістан аймағындағы археологиялық ескерткіштердің сабақтастығы» атты Халықаралық ғылыми конференция материалдары енгізіліп отыр.

Жинақ қазіргі археология, этнология ғылымдары және тарихи-мәдени мұраларды сақтау және қорғау мәселесін зерделеуге ынталы оқырманның барлығына арналған.

**УДК 902/904
ББК 63.4**

ISBN 978-601-243-831-4

«фундаментальные и прикладные исследования в области экономических, социальных и гуманитарных наук» по теме Преемственность древних и средневековых археологических памятников южных склонов Каратау (промежуточный). – Туркестан, 2013. – 96 с. // Архив НИЦ Археологии, инв. № 16. –с.68-77.

Жолдасбаев С., Мургабаев С., Бахтыбаев М., Нурханов Б., Малдыбекова Л. Отчет о научно-исследовательской работе по итогам 2012 года выполненного в рамках бюджетной программы МОН РК 055 «научная и/или научно-техническая деятельность» подпрограмма 101 «грантовое финансирование научных исследований», по приоритету «интеллектуальный потенциал страны» по подприоритету «фундаментальные и прикладные исследования в области экономических, социальных и гуманитарных наук» по теме Преемственность древних и средневековых археологических памятников южных склонов Каратау (промежуточный). – Туркестан, 2012. – 141 с. // Архив НИЦ Археологии, инв. № 15. –с.17-32.

Елеуов М., Қалиев С., Ақымбек Е., Мургабаев С., Әлжанов Р., Қалымбетов Д. Тұран археологиялық экспедициясының 2004 жылы Оңтүстік Қазақстан облысында жүргізген зерттеулері (аралық) ғылыми-зерттеу жұмыстары туралы есеп. – Түркістан, 2005. – 192-бет. / ХҚТУ АҒЗО архиві, инв.№4. - № 212, -73 б.

Итина М.А., Яблонский Л.Т. Саки нижней Сырдарьи. – М., 1997. -187 с.

Литвинский Б.А. Керамика из могильников Западной Ферганы. (первое тысячелетие н.э.). - М., 1974. - табл. 46,11; табл.48,1; табл. 56,4.;

Максимова А.Г. Курумы хребта Каратау// Археологические исследования в Казахстане. – Алматы, 1973, стр.156-165.

Мершиев М.С. Могильник у поселения Актобе // Труды ИИАЭ АН КазССР. Т.14. Археология. – Алматы,1962. –с.84-87.

Нурмаганбетов Е.М. Новые археологические исследования памятников острова Тасарал на озере Балхаш // Маргулановские чтения-2011. Материалы международной археологической конференции. – Астана, 2011. –с.317-320.

B.Sızdıkov, M.Gursoy, A.Seraliev

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi

SAUROMAT – SARMAT KAVIMLERİ ÜZERINE BIR DEĞERLENDIRME

Giriş

MÖ 7. - MS 4. yüzyıllar arasında Hazar Denizinin doğusundan batıda Tuna nehrine kadar yayılan geniş bir coğrafyada Sauromat – Sarmat kavimleri yaşamıştır (Brezezinski, 2002, 3). Adı geçen kavimler doğu ve batı İskit coğrafyasının merkezinde Ural Dağlarının güneyinde ortaya çıkarak batıya yaptıkları seferler nedeniyle tarihte silinmez iz bırakmışlardır. Bilim adamları arkeolojik verilere dayanarak, MÖ 7. yüzyılda Sauromatların ortaya çıktığını ve MÖ 4. yüzyıllara gelindiğinde doğudaki kavimlerin etkisiyle Sarmat kavimlerinin ortaya çıktığını kabul etmektedir.

Ele almış olduğumuz bu makalede Sauromat – Sarmat kavimlerinin ortaya çıkışı, kültürü ve araştırma tarihçesine yer verilmiştir. Ayrıca, söz konusu kavimlerin ölü gömme geleneği ve silahları hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Sauromat – Sarmatların Ortaya Çıkışı

Sauromat – Sarmatların ortaya çıkışı günümüzdeki tartışmalı konuların birini oluşturmaktadır. Sauromat adına ilk kez Herodot ve Hippokrates'te rastlanmaktadır. Antik yazarlar adı geçen kavmin ortaya çıkışı, yaşadığı bölgesi ve yaşam biçimi hakkında bilgi vermektedir (Durmuş, 2012, 55 – 57). Ayrıca, bazı bilim adamları Zerdüştler'in kutsal kitabı Avesta'da geçen "Sairima" adının "Sauromat" olduğunu da belirtmektedir (Smirnov, 1977, 133). Herodot amazonlarla İskit erkeklerinin birleşmesinden Sauromatların ortaya çıktığını söylemektedir (Kimball, 2013, 86). Bazı bilim adamları Sauromat – Sarmatların Tunç Çağı'na ait Andronova ve Srubnaya kültürlerini yaşatan kavimlerin devamı olduğunu ifade etmektedir (Joldasbayev, 2010, 70). K. F. Smirnov ise, Sauromat ve İskitler genetik bakımından birbirleriyle yakın kavimler olduğunu, İskitlerin MÖ 8. yüzyılda Kafkaslara ve daha sonraki dönemlerde Ön Asya'ya yaptıkları akınlara katıldığını ve bu akından sonra İskitlerden ayrılarak Ural Dağının güneyinde kendilerinin bir konfederasyon kurduğunu belirtmektedir. (Smirnov, 1976, 18).

MÖ 7. – 5. yüzyıllarda Sauromat kavimlerinin Ural Dağlarının güneyinde Tobıl, Cem, Sagız, Yayık, Elek, İtil ve Don nehirleri havzasında göçebe hayat sürdürdüğünü hem antik kaynaklar, hem de

arkeolojik buluntular kanıtlamaktadır. Sauromat topraklarının doğusunda Asya İskitleri (Sakalar), batısında Avrupa İskitleri ve güneyinde ise Massagetler yer alıyorlardı. MÖ 5. – 4. yüzyıllara geldiğinde Sauromatlar batıya doğru, yani aşağı Don nehrine ve Azak Denizine geçmeye başlamışlardır. Pers Karlı Darius'un İskitler üzerine yaptığı seferler ve daha sonra Büyük İskender'in doğuya yönelmesi sonucunda Aral gölü civarında hayatını sürdüren Dah ve Massaget kavimleri batıya doğru hareketlenmeye başlar ve böylece batıda yer alan Sauromatların batıya hareketlenmesine neden olur (Joldasbaev, 2010, 68).

K. F. Smirnov, Sauromatların güney komşusu olan Dah kavimleri ile gayet iyi ilişkide olduğunu ve bazı durumlarda birlikle konfederasyon kurduklarını belirtmektedir. Ayrıca, MÖ 4. yüzyıla geldiğinde Aral gölü civarında hayatını sürdüren Dah kavimleri batıya doğru hareket ederler ve orada yaşayan Sauromat kavimleriyle birleşerek Sarmat çatısı altında bir konfederasyon kurduğunu da belirtir (Smirnov, 1976, 18). Buna göre MÖ 4. yüzyıldan itibaren Sarmat kavimleri kendilerinden önceki Sauromat kavimlerinin kültürünü devam ettirdikleri bilinmektedir. Vermiş olduğumuz bilgilerden Sauromat – Sarmat kavimlerinin bir birleriyle akraba oldukları anlaşılmaktadır. Buna Sauromatlar tarafından oluşturulan mezarlığı daha sonraki dönemde Sarmatların da kullanmış olması ve aynı kurgan altında hem Sauromat, hem Sarmat mezarlarının bulunması, kurgan mimarisinin, ölü gömme geleneğinin ve mezarlardan ele geçen buluntuların bir birine benzerliği delil oluşturmaktadır.

Ural Dağlarının Güneyindeki bozkırlarda hayatını sürdüren Sarmat kavimleri MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısına geldiğinde güçlenir ve topraklarını batıya doğru genişletmeye başlar. Bunun sonucunda MÖ 2. yüzyılda Kuzey Karadeniz bölgesindeki İskit egemenliğine son verir (Durmuş, 2012, 103). MÖ 2. – MS 4. yüzyıllarda Kuzey Karadeniz bozkırları Sarmat hâkimiyeti altına girer. MS 3. yüzyılın sonunda Dakların, Romalıların ve Gotların Karadeniz'in kuzey kıyılarına düzenlediği seferler sonucunda Sarmat kavimleri büyük ölçüde güç kaybeder. Fakat Sarmat kavimlerine ezici darbeyi 375 yılında Hunlar vurur ve Hunlarla birlikte batıya doğru hareket eder (Sinor, 2000, 162).

Sauromat – Sarmat Kültürü.

Sauromat – Sarmat kültürü MÖ 7. – MS 4. yüzyıllar arasında varlığını sürdürmüştür. Adı geçen kavimlerin kültürü Ural Dağlarının güneyindeki Batı Kazakistan bölgesinden ortaya çıkarak Kara Denizin Kuzey Batısına kadar yayılmıştır. Ele almış olduğumuz bu çalışmada Sauromat – Sarmat kültürünü dört dönem altında değerlendireceğiz. Bunlar: MÖ 7. – 4. yüzyıllardaki Sauromat dönemi veya Blyumenfelt kültürü, MÖ 4. – 2. yüzyıllardaki Sarmat dönemi veya Prohorovka kültürü, MÖ 2. – MS 2. yüzyıllardaki Orta Sarmat dönemi veya Suslı kültürü ve MS 2. – 4. yüzyıllardaki Geç Sarmat dönemi veya Şipov kültürüdür (Grakov, 1947, 100 - 121). Mezar yapısı, ölü gömme geleneği, mezar içindeki eşyalar ve kullanmış oldukları silah tipleri açısından bu dönemlerin her biri ayrı özellikler göstermektedir.

Arkeolojik araştırmalar MÖ 7. – 4. yüzyıllarda Ural Dağlarının güneyindeki bozkırlarda Sauromat döneminin veya Blyumenfelt kültürünün ortaya çıktığını göstermiştir. Batı Kazakistan topraklarında yer alan Lebedevka, Besoba, Sintas, Taksai, Ak Car, Alebastrevo, Kırık Oba, Selinni, Nagorni, Şanşar, Caman Kargalı ve Kara Oba mezarlığındaki bazı kurganlar bu döneme tarihlenmektedir. Bu döneme tarihlenen kurganların yüksekliği 0,50 – 2 metre arasında değişmektedir. 2 metreden yüksek ve 20 m çapında olanları ise nadir bulunmaktadır. Cesedin bulunduğu basit mezarlar doğu batı yönünde düzenlenmiştir. Dört köşeli veya oval biçiminde yapılmıştır. Bunların içindeki dar oval biçimde olan basit mezarlar erken dönemlere tarihlenmektedir. Ayrıca az sayıda katakomp mezarlar da bulunmaktadır. Genelde mezarlara cesedi sırtüstü yatırp başını batıya çevirmiştir. Hocker pozisyonundaki gömüler ve başı doğuya dönük cesetler çok nadir bulunmaktadır. Cesedin altına ağaç kabukları, otlar ve keçeler serilmiştir. Mezar odasına realgar, tebeşir ve beyaz kil parçaları serpilmiştir. Katakomp ve basit mezarların üzerini ağaç veya dallarla kapatmışlardır. Kremasyon mezarlara çok az rastlanmaktadır. Bazı mezarlara erkek ve kadın birlikte gömülmüştür. İskeletlerin yanına başsız koyun ve atın bir kısmı ölü yemeği olarak bırakılmıştır. Bu döneme tarihlenen mezarlarda İskit tipindeki kılıç ve hançerler, iki kanatlı kovanlı ok uçları çok sayıda bulunmaktadır, buna karşın iki veya uç kanatlı kovanlı mahmuzlu ok uçları ve iki veya uç kanatlı saplı ok uçları nadir bulunmaktadır. Demir mızrak uçları da çok az sayıda ele geçmektedir (Grakov, 1947, 104).

MÖ 4. yüzyıla geldiğinde doğuda hayatını sürdüren Massaget ve Dah kavimlerinin batıya ilerlemesi sonucunda Ural Dağlarının güneyinde Sarmat dönemi başlar. Bu dönemde Ural dağlarının

güneyinde Prohorovka kültürü ortaya çıkar (Tadeuş, 2008, 72 - 73). Batı Kazakistan topraklarında yer alan Ak Car, Caksı Kargalı, Matveevskii, Şalkar, Alebastrovo, Carsuat, Kos Oba ve Kırık Oba mezarlığındaki bazı kurganlar bu döneme tarihlenmektedir. Bu dönemin kurganları daha önceki dönemin kurganlarıyla aynı boyuttadır. Bazı taş ve toprak yığınlarından oluşan kurganların üzerinde yanmış ritüel kalıntıları ve ağaç parçalarına rastlanmaktadır. Mezarların çoğunu oval dar basit mezarlar oluşturmaktadır. Buna karşın dört köşeli geniş basit ve katakomp mezarlara çok az rastlanmaktadır. Mezar odaları kuzeydoğu ve güneybatı yönlü yapılırken kuzey ve güneye doğru çok az yönlendirilmiştir. Bazı yerlerde basit mezarlar dallarla kaplanmıştır (Grakov, 1947, 104). Genelde mezarlara iskeletler sırtüstü yatırılarak iki kolu beline veya kalçasına konmuştur. Bazen ayakları romb şeklinde ya da bir ayağı diz kapaklarından bükülerek atak pozisyonunda bırakılmıştır (Tadeuş, 2008, 72 - 73). Cesedin başı güneye, bazı yerlerde ise başı doğu veya batıya döndürüp defnedilmiştir (Smirnov, 1948, 82). Çocuklar genelde yetişkinlerin ayak tarafına veya ikisinin arasına sırtüstü yatırılıp başı kuzeye çevrilerek bırakılmıştır (Joldasbaev, 2010, 76). Cesedin altına otlar, kumaş ve keçeler serilmiştir. Ayrıca mezar odasına tebeşir ve beyaz kil çok sayıda serpilirken kömür ve kükürt parçaları kısmen bırakılmıştır (Yanina, 2006, 328).

Erkek ve kadın mezarlarına silahlar konmuştur. Kadın mezarında çok sayıda ok uçları, seramikler ve tunçtan yapılmış küpeler, aynalar, sunak taşlar, kemik kaşıklar ve boncuklar bulunmuştur. Prohorovka kurganlarında 11 binden fazla çeşitli boncuk ele geçmiştir. Boncukların çoğu renkli camlardan, değerli taşlardan, tunçtan, yantar taşından yapılmıştır. Tunç ve cam halka veya bileklikler zengin kurganlarda bulunmuştur (Tadeuş, 2008, 74 - 77). Mezarlarda ele geçen silahların çoğunu İskit tipindeki kılıç, hançer ve bu döneme özgü kabza başı hilal biçimli kılıç ve hançerler oluşturmaktadır (Grakov, 1947, 104). Ayrıca, İskit tipindeki kemik veya tunçtan yapılan kovanlı ok uçları ve az sayıda üç kanatlı demirden yapılan saplı ok uçları, yaprak biçimindeki demir mızrak uçları, tunçtan yapılan zırh parçaları da bulunmaktadır (Joldasbaev, 2010, 77).

Arkeolojik kazı çalışmalarında ele geçen silahlar değerlendirildiğinde bu dönemde kılıç ve hançerlerin sayısal olarak artışa geçtiği fark edilir. Bundan Sarmatların savaşçı bir kavim oldukları anlaşılmaktadır. Ele geçen bu veriler Sarmat kavimlerinin büyük bir güce sahip olup batıya doğru hareket ettiğini kanıtlamaktadır.

MÖ 2. yüzyılın birinci yarısında yaşanan siyasi olaylar sonucunda Orta Sarmat dönemi başlamıştır. Bilim adamları bu dönemi Suslı kültürü olarak tanımlamıştır. MÖ 2. – MS 2. yüzyıllardaki Suslı kültürü denilen Orta Sarmat dönemine ait materyallerin çoğu Don nehrinin aşağı akışından Volga nehrine kadar uzanan geniş bir coğrafyada bulunmuştur (Tadeuş, 2008, 103). Batı Kazakistan topraklarında yer alan Barbastau, Bazar Töbe, Kuşum, Vişnevaya Balka, Kalmikovo, Kos Oba ve Körpe Bay mezarlıklarındaki bazı kurganlar bu döneme tarihlenmektedir. Mezarların çoğunu dört köşeli veya yuvarlak dar basit mezarlar oluşturmaktadır, buna karşın katakomp mezarlar da az sayıda bulunmaktadır (Grakov, 1947, 105). Bu döneme tarihlenen mezarlarda cesetler sırtüstü konmuştur. Çoğunun başı kuzeye yönlendirilmiştir. Buna karşın güneybatı, batı veya kuzeydoğu yöne çok az çevrilmiştir (Smirnov, 1948, 82). Ayrıca, bu dönemin sonunda kafatası deforme edilen iskeletlere rastlanmaya başlar (Grakov, 1947, 105). Bazı yerlerde basit mezarların duvarı dallarla kaplanmış veya kireç ile boyanmıştır (Joldasbaev, 2010, 77).

Bu döneme ait kurganlarda kısa saplı, kabzası yüzük şeklinde veya uzun saplı, kabzası yuvarlak camdan yapılan uzun kılıçlar ve hançerler görülmeye başlar. Demirden yapılan üç kanatlı saplı ok uçların sayısında artış gözlemlenir (Grakov, 1947, 105). Bu döneme ait kadın mezarlarında sapsız hayvan üsluplu alabastron kaplar rastlanmaktadır. Bu kapların parfüm şişesi olduğu tahmin edilmektedir. Silahların yanı sıra kadın mezarlarından gümüş tokalar, cam boncuklar, kırmızı renkli değerli taşlar, yantar taşları, fayans halkalar, muskalar, küçük bronz aynalar, ağır madeni kaplar, insan ve aslan figürleri ele geçmektedir. Kurganlarda çok sayıda tunç veya altın zırhlar bulunmaktadır (Tadeuş, 2008, 103 - 106).

MS 2. – 4. yüzyıllarda Batı Kazakistan bozkırlarında Geç Sarmat döneminin başladığı ve Şipov kültürünün ortaya çıktığı bilinmektedir. Söz konusu dönemde Sarmatlar Bug, Yayık, Volga ve Don nehirlerinin arasında varlığını sürdürmüşlerdir. Bu dönemdeki Sarmat kavimleri kendilerinden önceki babalarının örf adetlerini ve geleneklerini devam ettirmişlerdir. Bazı bölgelerde ölülerini daha önce yapılmış kurganlara defnetmişlerdir (Joldasbaev, 2010, 77). Batı Kazakistan topraklarında yer alan Araltöbe, Lebedevka, Ulke, Bes Oba, Kisik Kamis, Dcanatan, Almuhametovo, Taksai ve Kara Tal mezarlığındaki bazı kurganlar bu döneme tarihlenmektedir. Bu döneme ait kurganların çapı 9 – 16

metre arasında değişmektedir. Bu dönemde iskeletler kuzeye çevrilerek sırtüstü yatırılmıştır. Bazı yerlerde ise ayakları çarpı şeklinde konmuştur. Cesedin altına keçe, kumaş veya ağaç kabukları serilmiştir. Tebeşire oranla üzerine kükürt parçaları daha çok serpilmiştir. Bu döneme ait mezarlardaki cesetlerin %70 başı kasten deformasyon edilerek defnedilmiştir (Grakov, 1947, 105). Volga civarında ki kurganlarda çocukların başları kumaşla sarılarak gömülmüştür (Tadeuş, 2008, 129 - 130).

Bu devire ait kurganlarda kabza başı korunmamış çivi biçimli veya kabzası yuvarlak cam kılıçlar, hançerler, üç kanatlı, üçgen veya eşkenar dörtgen şeklindeki saplı demir ok uçları, Hun tipindeki büyük kompozit yayların kemik parçaları ele geçmektedir. Ayrıca, Roma dönemine ait fibularlar, yuvarlak aynalar, makaslar, boncuklar bulunmaktadır (Grakov, 1947, 106).

Batı Kazakistan'daki Sauromat – Sarmat Kurganlarının Araştırma Tarihi.

18. yüzyıldan itibaren Batı Kazakistan bölgesi Çarlık Rusya'nın bilim adamları tarafından araştırılmaya başlanmıştır. Rus Çarının emri ile Batı Kazakistan bölgesine gelen P. İ. Riçkov, P. S. Pallas, İ. İ. Lepehin, İ. F. Falk ve G. S. Karelin doğal ve yer altı kaynakları araştırarak kayıtlara geçirmiştir. 19. yüzyılın sonundan itibaren bölge arkeolojik açıdan incelenmeye başlar. F.D. Nefedov, M.S. Babacanov, A. Haruzin, İ. A. Kastane, A.D. Anihovski, A.V. Papov ve M.L. Yudin bölgede ilk arkeolojik kazı çalışmaları yürüttüler (Sdikov, 2009: 5). 1880'de F. D. Nefedov Aktöbe Eyaletindeki birkaç kurganlarda kazı çalışmalarını yürüterek bölgedeki kurganların yerini belirlemiştir (Rodinov, 1996: 6, 5). 1889'da A. Haruzin Batı Kazakistan'daki Bökey bozkırlarında ilk arkeolojik kazı çalışmalarını yürüterek 22 kurganı incelemiştir. İ. A. Kastane ise ilk olarak Kazakistan'ın tüm arkeolojik anıtlarını dönemine ve bölgesine göre sıralayarak kayıtlara almıştır. İ. A. Kastane'nin "Drevnosti Kirgizskoi stepi i Orenburgskovo kraya" adlı eserinde arkeoloji ve etnoloji alanında önemli bilgiler bulunmaktadır (Sdikov, 2009: 5). Ayrıca, arkeologlar ilk olarak 1904, 1906 ve 1909 yıllarında Şieli, Caman Kargalı ve Caksı Kargalı havzasındaki Sauromat ve Sarmat kurganlarında kazı çalışmaları başlatmıştır (Joldasbaev, 2010: 70). Bu dönemde Batı Kazakistan bölgesinde A. D. Anihovski, A. P. Papov ve M. L. Yudin gibi bilim adamları da kendi çalışmalarını yürütmüştür (Sdikov, 2009: 5).

1925 – 1927 yılları arasında P. S. Rikov'un yönettiği arkeolojik ekip Batı Kazakistan'daki Büyük ve Küçük nehirlerin ve Şecin nehrinin etrafındaki anıtlarda kazı çalışmalarını yürüttüler. Aynı yıllar içerisinde Terelk nehrinin sol kıyısında Orınbor ve Aktöbe eyaletlerinin sınır noktasında M. P. Gryaznov ve M. V. Komarov'un yönettiği SSCB Bilimler Akademisi ekibi arkeolojik kazı çalışmalarını yaptılar (Sdikov, 2009: 5).

İkinci Dünya savaşıdan sonra 1948 – 1950 yılları arasında Saratov Devlet Üniversitesi ve Saratov Eyalet Müzesinin İ. V. Sinisin'in yönettiği arkeolojik ekip bölgedeki Sauromat ve Sarmatlara ait Canakala, Körpe Bay, Sarıaydın ve Kara Oba mezarlığındaki 28 kurgana kazı çalışmalarını yürüttüler. 1926 – 1953 yılları arasında bölgede sadece 80 kurgan araştırıldı. Daha sonraki dönemlerde A. S. Puşkin adındaki Oral Pedagoji Enstitüsünün (günümüzdeki M. Ötemisulu adındaki Batı Kazakistan Devlet Üniversitesi) desteği ile G. İ. Bagrikov'un yönetimindeki ekip Sauromat ve Sarmat dönemine tarihlenen Lebedevka mezarlığında arkeolojik kazı çalışmalarını yaptılar (Sdikov, 2009: 6). Ayrıca, V. S. Sorokin bölgedeki arkeolojik anıtları haritaya yerleştirdi ve üzerinde arkeolojik kazılar yürütmüştür. 1960 yılından itibaren bölgede K. F. Smirnov ve V. G. Petrenko gibi bilim adamları araştırma yapıp adı geçen kavimler hakkında birçok eser yayınlamışlardır (Joldasbaev, 2010: 70).

1968 yılı G. A. Kuşayev'in Oral Arkeolojik Ekibini oluşturmasıyla bölgedeki arkeolojik kazı çalışmaları düzenli olarak yürütülmeye başlar. 1969 – 1975 yılları arasında bu ekibe M. G. Moşkova gibi Moskovalı arkeologlar katıldı ve adı geçen tarihler arasında bölgede 400 den fazla kurganlar araştırıldı ve 700 den fazla yeni anıtlar keşfedildi. G. A. Kuşayev "Arheologičeskaya karta Uralskoi oblasti" adlı eserinde bölgedeki 811 anıtın yerini göstermektedir ve onun içinde Sauromat ve Sarmat kavimlerine ait Lebedevka, Barbastau, Şalhar, Alebastrovo, Mokrinsk, Kosoba, Batıktı Sakrıl, Manbetbay ve diğer kurganlar yer almaktadır (Sdikov, 2009: 6).

1970 yılından itibaren bölgede M. K. Kadırbaev'in yönettiği arkeolojik ekip Sauromat - Sarmatlara ait Kümüssay, Bes Oba ve Sintas mezarlığında kazı çalışmalarını yürüttüler (Joldasbaev, 2010: 70).

Kazakistan bağımsızlık aldıktan sonra bölgede A. Margulan adındaki Arkeoloji Enstitüsünün ekibi, Batı Kazakistan Tarih ve Arkeolojik Araştırma Merkezinin ekibi, A. Margulan adındaki

Arkeoloji Enstitüsünün Astana Şubesinin arkeolojik ekipleri ve Hallel Dosmuhamedov adındaki Atrau Devlet Üniversitesinin Arkeoloji bölümü arkeolojik kazı çalışmalarını yürütmektedir.

Sonuç.

Sonuç olarak Erken Demir Çağında Güney Ural bölgesinde Sauromat – Sarmat olarak bilinen göçebe kavimler yaşamıştır. Söz konusu kavimlerin aynı kavimler olduğu, Erken Demir Çağında Sauromat olarak kayıtlara geçtiği, Orta Demir Çağından itibaren söz konusu bölgede yaşayan kavimlerin Sarmat adını aldığı anlaşılmaktadır. Yazılı kaynaklarda ilk kez Sauromat olarak geçen kavmin Don nehrinin doğusunda yaşayan bir kavime verilmiş olması, daha sonraki dönemde geçen Sarmat adının ise geniş coğrafyaya yayılan birkaç kavim için kullanılmış olması muhtemeldir.

Түйіндеме

Мақалада Савромат – Сармат тайпаларының саяси тарихы, өмір сүрген территориясы және Батыс Қазақстандағы Савромат – Сармат ескерткіштерінің зеріттелу тарихы қарастырылады. Сонымен қатар аталмыш тайпалардың жерлеу ғұрыптары мен қару – жарақтары жөнінде мағлұматтар берілді.

Abstract

The article considers about the political history, territory of Savromat – Sarmat tribes and research history of the monuments of Savromat – Sarmat in the East Kazakhstan. As well as, given some information about the funeral customs and weapons of the tribes.

Қайнаққа

- Brezewski R. Mariusz Mielczarek. The Sarmatians B.C. 600-AD 450. Osprey, 2002. - 3.
- Durmuş İ. Sarmatlar. İstanbul: Akçağ Yayınları, 2007. - 55-57.
- Erofeeva İ.V. (Editör). Altaidan Kaspige Dein, Kazakıstanın Tabigi, Tarihi jane Madeni Eskertkişteri men Körnekti Orındarının Atlası. Almatı: T. III, 2011. - 30-144.
- Grakov B. Perecitke matriarhata u sarmatov // Vestnik Drevnei İstorii. Vip. 3 (21). – Moskva: İzdatelstvo Akademii Nauk SSSR, 1947. - 100-121.
- Joldasbayev S. Ecelgi jane Orta gasırdagı Kazak Elinin Tarihi. Almatı: Kitap baspası, 2010. - 68-79.
- Kimball J. D. Savaşı kadınlar Amazonlar. (Çev. Serap Yeşiltuna). Istanbul: İleri Yayınları, 2013. - 86.
- Rodinov V. V. Oçerk İstorii Arheologičeskih İssledovaniı v Aktubinskoi Oblasti // Vafrosi arheologii Zapadnovo Kazahstana. Vip. 1 – Samara: Dialog, 1996. - 5-22.
- Samaşev Z., Toleubaev A., Dcumabekova G. (Editörler). Dala Kösemderinin Kazınaarı. Almatı: OF “Berel”, 2004. - 160-171.
- Samaşev Z., Kuşerbaev K., Amanşaeve E., Astafev A. (Editörler). Sokrovişa Ustyurta I Mangistau. Almatı: 2007. - 147-265.
- Sdikov M. N. (Editör). Batis Kazakıstan Oblısının Arheologiyalik Kartası. Aktöbe: 2009. - 5-9.
- Sinor, D. D. Erken İç Asya Tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları, 2000. - 162.
- Smirnov K. F. Sarmatskie Pogribeniya Yucnovo Priuralya // Kratie Sobşeniya o dokladah i polevih isledovanyah insituta istorii materiyalnoi kulturiı. Vip. XXII – Moskva: İzdatelstvo Akademii Nauk SSSR, 1948. - 80-86.
- Smirnov K. F. “Savromati” i “Sarmati” // Etnokulturnie svyazi naseleniya Urala i Povolciya s Sibiryu, Srednei Aziei i Kazahstanom v epohu celeza. Ufa: 1976. - 17-19.
- Smirnov K. F. Savromati i Sarmati // Problemi arheologi Evrazii i Severnoi Ameriki. Moskva: İzdatelstvo “Nauka”, 1977. - 129-197.
- Tadeuş S. Sarmati Drevni narod yuga Rossii. Moskva: ZAO “Sentrpoligraf”, 2008. - 10-161.
- Yanina V. L. Arheologiya. Moskva: İzdatelstvo Moskovskovo Universiteta, 2006. - 344-360.

МАЗМҰНЫ СОДЕРЖАНИЕ

Ежелгі археология секциясы
Eskiçağ arkeolojisi oturumu
Секция древней археологии

Таймагамбетов Ж.К. СКРКАЭ (совместная Казахстано-Российская комплексная археологическая экспедиция) – у истоков открытия научно-исследовательского центра «Археология и этнология» при МКТУ им.Х.А.Ясави.....	3
Кандыба А.В., Рыбалко А.Г. Новые данные по исследованию палеолитического местонахождения Дарвагчай-карьер-2 в 2016 году.....	5
Чеха А.М. Палеолитические комплексы северного Приаралья Арал-1 и Арал-2 (Западный Казахстан).....	9
Анойкин А.А. Индустрий финала раннего палеолита в приморском Дагестане (по материалам комплекса местонахождений Шор-доре).....	14
Ожерельев Д.В. Открытия палеолита в западных районах Жетысу.....	22
Рыбалко А.Г., Кандыба А.В. Ашельские рубила Дарвагчайского георхеологического района (юго-восточный Дагестан).....	25
Бексеитов Ғ.Т., Сатаева Б.Е. Оңтүстік Қазақстан өңіріндегі орта тас (мезолит) тұрақтары.....	29
Искаков Г.Т. Термин «энеолит»: проблема дефиниций.....	32
Мургабаев С.С. Үлкен Қаратау жотасының ежелгі жартас суреттері.....	36
Шалахов Е.Г. Юринский (Усть-ветлужский) могильник эпохи бронзы: история исследования и проблема сохранения памятника.....	40
Кдырниязов М.-Ш., Кдырниязов О.-Ш. Характерные черты и особенности античной цивилизации Хорезма.....	43
Абзалбеков М.Я., Омаров Ғ.Қ. С.С.Черников және Шығыс Қазақстанның ерте темір дәуірі.....	51
Жұматаев Р.С., Исин А.И., Шағырбаев М.С., Айгенов Ж.Қ. Шығыс Қазақстан ерте көшпелілерінің керамикасындағы ұқсастық (Семей қаласының облыстық тарихи-өлкетану музейі материалдары негізінде).....	56
Оралбай Е. Елеке сазы - бағзы заман билеушілерінің пантеоны.....	64
Туякбаев М.К. Памятники раннеантичного времени Туркестанского оазиса.....	70
Бахтыбаев М.М. Исследования на могильнике Кызылата I	78
Sizdikov B., Gursoy M., Seraliev A. Sauromat – sarmat kavimleri üzerine bir değerlendirme.....	85
Ортағасыр археология секциясы Ortaçağ arkeolojisi oturumu Секция средневековой археологии	
Елеуов М. Сырдарияның орта ағысы мен Қаратаудың ортағасырлық керуен жолдары.....	90
Смагулов Е.А. Средневековые города и городища: Ески Туркестан и Шойтобе.....	103
Алдабергенев Н.О., Құлымбетов О.Б. Қожа Ахмет Яссауи маңындағы көне ескерткіштердің зерттелу тарихынан.....	117

Қожа М.Б.	
Отырар алқабындағы қалалық мәдениеттің даму динамикасы.....	121
Талеев Д.А.	
Сүткент оғыздар қаласы.....	129
Ақымбек Е.Ш.	
Шу өңіріндегі ортағасырлық кірпіш күйдіретін пештер.....	134
Елеуов М., Бахтыбаев М.М.	
Түркістан өңіріндегі археологиялық ескерткіштерді есепке алу жұмыстары.....	141
Толеубаев Ә.Т., Жұматаев Р.С., Шағырбаев М.С., Ергабылов А.	
Алакөл ойпатындағы ортағасырлық қалалардың керамика кешені (салыстырмалы талдау).....	145
Тулегенов А.К.	
Средневековая городская культура тюрок в Жетысу.....	154
Қожа М.Б., Байсариева Г.О.	
Фараб-Отырар иелігінің Сырдарияның сол жағалауындағы елді мекендері.....	158
Тәжекеев Ә.Ә.	
Сырдарияның төменгі ағысы бойындағы оғыз қалаларына байланысты кейбір мәселелер.....	165
Билалов С.У., Султанжанов Ж.	
Археологические работы на средневековом городище Жанкент (по материалам 2016 г.).....	170
Амиргалина Г.Т.	
Керамический комплекс городища Жанкент (на примере орнаментации керамики).....	177
Таңатаров Н.А.	
VIII ғасырдағы Ұлы Жібек жолы бойындағы Отырар және Түркістан қалалары.....	187
Жетібаев К.М.	
Ортағасырлық Сығанақ қаласы.....	191
Бабаяров Г.	
К вопросу о некоторых аспектах государственной идеологии Тюркского каганата.....	194
Ахмет С.З., Жұмабай Ө.Ж., Ахметова Г.С.	
Дастарбасы аласа тауындағы таңба белгілер.....	203
Жолдасбаев С.Ж.	
Сығанақ - ежелгі Ұлы жүз Үйсін хандығының шығысқа қақпасы.....	207
Арынов Қ.С.	
Қаратаудың оңтүстік беткейіндегі бекіністер.....	210
Малдыбекова Л.	
Казахстан в трудах В.В.Бартольда.....	213

Этнография және тарихи-мәдени мұраларды сақтау мен қорғау мәселесі секциясы
 Ethnografya, koruma ve kültürel mirasın korunması oturumu
 Секция этнографии, защиты и охраны памятников культурного наследия

Елеуов Е.А.	
Сырдария өзенінің төменгі ағысындағы мұнаралы ескерткіштердің типологиясы.....	218
Тастанбеков М.М.	
Түркі халықтарында әдет-ғұрыптың салт-дәстүрдегі танымдық көрінісі.....	226
Әмзе Н.Н.	
Отырардың археологиясы және ортағасырлық тарихы жөнінде XX-XXI ғғ. ағылшын тілді әдебиет.....	231
Тажмуханова Н.Е., Отарбаева Г.К., Мусаева С.Т., Мирзамсеитова Г.Е.	
Письменные источники Южного Казахстана в историографических исследованиях (IX-XII вв.).....	236
Бекжан О.Д.	
Йасы өзенінің аңғары араша сұрайды!.....	242
Калыш А.Б.	
Новое и традиционное в хозяйственной деятельности в семьях Казахстана.....	245
Қасымбеков А.С., Альжанова Ә.Е.	
Қазақстанның тарихи-мәдени мұрасының XIX ғасыр жазба дереккөздеріндегі толықмәтіндік этнографиялық дерекқоры.....	247
Примкулова Г.Ж.	
Этноархеология дамуында отандық ғылымның жетістіктері.....	255

Қартаева Т.	
«Қазақ қақпандары» деректерін оқу үдерісінде қолдану әдістемесі («сыр өңірі» экспедициялық материалдары негізінде).....	258
Сегізбаева А.Қ., Жаманбаева Л.Қ.	
Шошала - қазақ халқының тұрақты баспанасының бір түрі ретінде: (археологиялық және этнографиялық материалдар негізінде).....	264
Нүркенов Р.Ш.	
Этнографиялық зерттеулерде кездесетін үш ішекті домбыра жайлы мәліметтер.....	266
Даубаев Е.	
Ұсталық өнерге қатысты наным-сенімдер жүйесі.....	269
Әшірбекова Н.	
Музей қорындағы ағаш, металл және тері бұйымдар топтамасы.....	273
Мұстапаева Д.	
Хәлім асының мәні және оның елдің рухани және заттай мәдениетіндегі орны.....	277
Егеубаева Ә.М.	
Музей қорындағы қола дәуірі қыш бұйымдарының өрнектелуі және оларды жасалу жолдары.....	280
Байболов Б.	
«Бір жәдігер – бір тарих».....	285
Арынова Д.	
Музей жәдігерлері ішіндегі құстың образы.....	288
Жолдасов Т.М.	
«Әзірет Сұлтан» музейінің қорларындағы құрысай көмбесінің 450 дана күмістелген дирхемдерін тиындар беттеріндегі «әшекей өрнектеріне» қарап атрибуциялау.....	290